

Néhány fontos tanács látogatók számára

Gépkocsit csak erre a célra kijelölt és berendezett parkolóhelyen szabad elhelyezni.

Az erdő csendje, korunknak ez a luxus-cikke, amiért az erdőbe jön, mások számára is fontos, hagyja meg nekik is. Kerüljön minden zajt, a hangoskodást is. Ami pedig a tranzisztoros rádiókat illeti, használatuk szigorúan tilos.

Az egész erdőben, különösen pedig a sétatuk mentén, óvja a növényeket és állatokat, ne rongálja a fákat neveknek a kéregbe való bevésésével, ne háborítsa a fészkelő madarakat, kutyáját tartsa pórázon.

A források kristálytiszta vizét ne zavarja össze.

Ne dohányozzon száraz avarszőnyeggel borított erdőrészekben.

Őrizze meg a táj üde tisztaságát, a hulladékot, csomagolóanyagokat az erre a célra elhelyezett gyűjtőkbe rakja.

Röviden: járuljon hozzá példamutatásával és tanácsaival az erdei környezet megóvásához.

Az Erdészeti és Vízügyi Igazgatóság
Vielsalmi Erdészete

Meggyőződésem, a jövő útja a jóléti erdőművelés, és a lelkes erdőművelői gárda, amelynek az élőfatermesztésben elért, nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő sikereinket köszönhetjük, urrá lesz a mostani nehézségeken és kibontakoztatja az erdő többi hasznosságát is.

Dr. Sali Emil

FAFAJGAZDÁLKODÁSUNK FEJLESZTÉSÉNEK ALAPJAI ÉS JÖVŐ IRÁNYA

Erdészeti körökben közhelynek számít már az a megállapítás, hogy hazánk területe alapvetően az elegyes lombos erdők övezetébe esik. A másik megállapítás, amely az erdészettel kapcsolatban, a fagazdálkodás témáinak tárgyalása során mindig elhangzik, az, hogy kevés az erdőnk és így a fában és a fa termékeiben jelentkező szükségleteket hazai termelésből nem tudjuk kielégíteni.

A harmadik megállapítás, amely az elsőhöz kapcsolódik, hogy a hazai kitermelés nem kielégítő voltából adódó nehézségeket még inkább növeli a túlevelű erdők igen csekély hányada, amely a felszabadulás időszakában — területre vonatkoztatva — 4% körül mozgott, jelenleg azonban az időközben jelentősen megnőtt erdőterületből már 10%-nál is többet tesz ki.

A fatermelésre kijelölt erdők legfőbb fafajok illetve fafajcsoportok szerint való összetételét a következő számok világítják meg (a hatvanas évek második felének közepére vonatkoztatva):

tölgyek	275 ezer ha	23%
cser	124 ezer ha	10%
bükk	89 ezer ha	8%
gyertyán	97 ezer ha	8%
akác	282 ezer ha	24%
nemesnyárok	78 ezer ha	7%
hazainyárok	29 ezer ha	2%
egyéb lombosok	87 ezer ha	7%
fenyők	126 ezer ha	11%

(Megjegyezzük, hogy az adatok a fatermelésre kijelölt erdők 1 188 000 hektár faállománnyal borított területére vonatkoznak.)

Ha az eddigi és a jövőbeni várható változásokat figyeljük, a következő tendenciákat állapíthatjuk meg:

- a tölgyek által elfoglalt terület határozottan növekszik,
- jelentősen csökken a cser területe,
- a bükk területe gyakorlatilag változatlanak tekinthető,
- a gyertyán területe csökkenőben van,
- az akác területe — a felszabadulást követő átmeneti növekedés után — csökkenőben van a második világháborút megelőző idők mértékéig (itt azonban minőségben várható igen jelentős javulás);
- a nemesnyárok területe gyorsan nő és ez a folyamat tovább tart: erdőművelési ágúvá minősülnek az 1966-tól kezdve létesített mezőgazdasági cellulóznyárasok, továbbá — a mezőgazdasági rendeltetésű földek racionálisabb hasznosítása kapcsán — jelentős területek adódnak nemesnyártelepítés céljára;
- a hazanyárasok területe a hatvanas évek végéig közel 30 ezer hektárra növekedett és várhatólag e körül állandósul;
- egyéb lombos fafajok körén belül több faj található: külön-külön ezek területe némileg módosulhat, összességében azonban a terület szinten marad;
- a fenyők területe igen gyorsan nő.

A százalékos arányok némileg másképpen módosulnak, mint az abszolút terület mérőszámai:

- növekszik azoknak a fafajoknak az aránya, amelyeknek területe gyorsabb ütemben nő, mint az erdők összes területe;
- csökken mindazoknak a fafajoknak az aránya, amelyeknek területe csökken vagy az összes erdőterületnél lassúbb ütemben növekszik;
- változatlan marad azoknak a fafajoknak az aránya, amelyeknek területe az összes erdőterülettel arányosan növekszik.

A fenyők területének és arányának alakulásán belül külön érdeklődésre tarthat számot a fajok szerint való összetétel. Ez — a fenyők 126 ezer hektáros összes területét véve alapul — a következő képet mutatja:

erdeifenyő	83 ezer ha	66 ⁰ / ₀
feketefenyő	28 ezer ha	22 ⁰ / ₀
lucfenyő	13 ezer ha	10 ⁰ / ₀
vörösfenyő	1,6 ezer ha	1 ⁰ / ₀
egyéb	1 ezer ha	1 ⁰ / ₀

Mindezek felül további jellemző, amelynek alakulását figyelemmel kell kísérnünk, az eredet szerinti arány alakulása. Jó néhány fő fafajunk esetében ugyanis a mag- és a sarjeredetű faállományok növekedési menete, a faanyag minősége, a belőle kihozható választékok alakulása annyira eltérő, mintha nem is ugyanarról a fafajról lenne szó.

Ebben a tekintetben is alapvetően eredményekről számolhatunk be: az erdők területének

- a felszabadulást követően mintegy 47⁰/₀-át,
- az ötvenes évek második felében 51⁰/₀-át,
- a hatvanas évek második felében 57⁰/₀-át,

borították mageredetű faállományok. Ebben az esetben azonban kizárólag az arányok alakulásával való jellemzés nem ad teljes képet. A helyzet ugyanis az, hogy a sarjeredetű faállományok abszolút területe ma is körülbelül ugyanakkora, mint a felszabadulást követően volt. Az arány azonban azért javult

a mageredetűek szemszögéből, mert az erdőterületnövekményt mageredetű fa-állományok alkotják.

Az elmondottak jellemzik — legalábbis a legfőbbnek tekinthető mutatókkal — a fatermelésre kijelölt erdők fafaj- és eredet szerint való összetételét illetve ennek alakulásában a legfőbb tendenciákat a felszabadulás óta eltelt időszakban. Ezek egyben azok az alapok, amelyekre a jövő fafajgazdálkodását alapozhatjuk, ráhelyezhetjük, hiszen az elérhető változások üteme továbbra is több tényezőnek a függvénye.

Általános erdőgazdálkodáspolitikai cél továbbra is az *erdők területének jelentős növelése*. Az új erdők telepítésében azonban — a felszabadulást követő időszakhoz képest — több változás tapasztalható.

A mezőgazdasági termelés és az erdőgazdálkodás (illetve új erdők telepítése) jóval összehangoltabban folyik. Az új erdők telepítése egyik eszköze, mégpedig területileg legnagyobb arányban hasznosítható eszköze a mezőgazdasági területek racionális hasznosításának. Ezen a téren is lépésről lépésre haladunk előre, s minden olyan felmérés, amely időbeli eltolódással veszi számba az átalakításra váró illetve előirányozható mezőgazdasági területeket, nagyobb és nagyobb területet ad eredményül. A hatvanas évek elejétől néhány éven át a mezőgazdasági rendeltetésű földek védelméről szóló 1961. évi VI. törvény igen szigorúan védte a földeket más célú hasznosítás vagy parlagon való hevertetés ellen.

A mezőgazdasági nagyüzemek gyors gazdasági erősödése és ennek következményeként a gazdaságossági szemlélet erőteljes növekedése egyre több és több területről mutatja ki azt, hogy a közeli, vagy a távolabbi jövőben nem mezőgazdasági, hanem egyéb hasznosítás révén kell a területről gondoskodni.

Az erdőtelepítések tervszerűbbé válásával egyidejűleg ezek a feladatok egyre jobban eltolódnak a mezőgazdasági nagyüzemekhez és az ő erdőterületüket, az erdőgazdálkodásban való részesedésüket növelik. Minderre a rendszabályok alkotásában, a jövő erdőgazdálkodásának alakításában és előzetes megítélésében gondolnunk kell.

Ismerve a mezőgazdaság racionális (vagy racionálisabb) földhasznosításával kapcsolatos elképzeléseket, el kell oszlatnunk azokat az aggályokat, hogy az erdőtelepítésre átadandó területek termőhelyileg igen gyengék lennének. Az kétségtelen, hogy mezőgazdasági szemszögéből a leggyengébb termőhelyű területek lesznek *általában*, de a ma meglevő erdők átlagos termőhelyi adottságait el fogják érni. A fafajösszetétel alakításában tehát mód lesz az értékesebb összetétel megcélzására.

Van azonban a mezőgazdasági földek racionális hasznosításának egy olyan oldala is, amelyről az erdészeti szakemberek szélesebb körének nincs tudomása. Ez pedig az, hogy erdőtelepítésre irányozták elő mindazokat a hullámtéri területeket, amelyekben ma ugyan mezőgazdasági termelés folyik, ez azonban bizonytalan, mert a magasabb vízállás tönkreteszi a termést. Ezt a bizonytalanságot a mezőgazdaság elviselte mindeddig és tűrte, hogy pl. három évenként egy-egy évben magas vízállás miatt kiessék a termés, mert a két termő év kiemelkedő hozama pótolta a kiesést is. Ahogyan azonban a védett területeken jobb agrotechnikával, műtrágyával, növényvédőszerrel sikerült gyorsan növelni a terméshozamot, egyre kevésbé éri meg az említett területeken a kockázat vállalása. Ezeknek a területeknek a zöme alkalmas a nemesnyárasok nevelésére. Szinte teljes biztonsággal várható, hogy az ezredfordulóig több tízezer hektár erdő létesül ilyen területen és növeli az erdők összes és fajlagos hozamát egyaránt.

Más oldalról, az erdészet oldaláról nézve is fokozódik a gazdaságossági szemlélet. Ennek egyik következménye az, hogy — hacsak valamely különleges ok nem játszik közre — akkor a leggyengébb termőhelyű területek beerdősítésre sem kerülnek. Mód adódik tehát értékes fajokból legalább az átlagosnak megfelelő növényeket adó faállományok létesítésére. Itt különösen a nemesítőlygesekre gondolunk, de mód adódhat kivételesen bükkösök létesítésére is, ha az ehhez szükséges egyéb feltételeket megoldjuk (csemetetermelés stb.). A fenyők esetében — gazdaságpolitikai okok miatt is — elsősorban az erdeifenyő mellett kell kikötnünk. Ennek több oka van: a jelenlegi fenyveseink kétharmadát ez a faj adja, s arra kell törekednünk, hogy ugyanabból a fajból lehetőleg minél többet adjunk. (A magyarországi erdőkben való gazdálkodásnak, a fajok-adta fatömeg kielégítő ipari hasznosításának egyik legfőbb gátja eddig is az erdők sokfajúságában rejlett.)

Az erdőtelepítések módját adnak arra, hogy a fajösszetétel módosításában a legradikálisabb változtatásokat érjük el. A felszabadulást követően jelentős eredményeket ért el a magyar erdészeti kutatás a fajok termőhelyigényének megismerésében és az adott termőhelyekre az oda legmegfelelőbb fajok megválasztásában. A fajmegválasztás azonban nemcsak biológiai megfontolásokon alapul, hanem iparfejlesztési, gazdaságpolitikai megfontolásokat is figyelembe kell vennünk a biológiai feltételek szabta határokon belül. Mielőbb célszerű lesz tisztáznunk az akác, mégpedig a szelektált akácfajták szerepét a jövő erdeiben, különösen a mezőgazdasági nagyüzemek erdeiben. Megítélésünk szerint az ilyen jó tulajdonságokkal rendelkező akácoknak több helyet kell biztosítani.

A következőként tárgyalt eszközünk a fajgazdálkodásban az *erdőfelújítás*. Ebben a fajgazdálkodással kapcsolatos lehetőségek jóval kisebbek, illetve a változtatások nem lehetnek oly nagyok, mint az erdőtelepítésben. Persze, itt sem azonos a helyzet minden erdőgazdálkodó szektorban. A faállományok átlagos vágásérettségi kora ma

az erdőgazdasági erdőkben	55 év
a termelőszövetkezeti erdőkben	39 év
az állami gazdasági erdőkben	30 év
az OVH erdeiben	36 év
az egyéb erdőkben	63 év
országosan (terület szerint súlyozva)	49,8 év

E számok azt jelentik, hogy országos átlagban — ha a faállományok vágásérettségi viszonyai a jelenleginél némileg arányosabbá válnak — a fatermelésre kijelölt erdők területének 2%-án lesz évente véghasználat illetve erdőfelújítás első kivitele. (Megjegyezzük, hogy ekkor az évi véghasználatok redukált területe országosan megközelíti majd a 24 000 hektárt, tehát az így érintett terület mégis nagyobb, mint amekkora az új erdők telepítésében az évente várható terület.) Figyelembe kell azonban vennünk, hogy a felújítások nem kis részét hajtjuk végre természetes úton, mégpedig elsősorban magról, kisebb mértékben sarjrol. (Ez utóbbihoz is hozzá kell fűznünk azt a megállapítást, hogy a sarjrol történő felújítás egyértelmű, általános elmarasztalása káros túlzás.)

A természetes felújítás évente 6—7 ezer hektárra terjed ki, s magától érteződő velejárója, hogy ahol ilyen módszerrel dolgozunk, határozottan az a célunk, hogy a bevált faj maradjon meg a területen. Az elkerülhetetlenül szükséges pótlásokat használhatjuk fel arra, hogy megfelelő fajok felhasználásával a faállományt még értékesebbé tegyünk. Iparpolitikai és gazdaságpolitikai megfontolások ugyanúgy szóbajönnek, mint az erdőtelepítések esetén. Gyakorí

ilyenkor, hogy nem a biológiailag nagyjából megállapítható optimum körül állapítjuk meg a fafajt, hanem a szélső érték közelében. Ez pedig — más okokkal együtt — szükségessé teszi az általánosabb, a körültekintőbb, s főként megelőző erdővédelmi intézkedéseket. A legproblematicusabb fajok itt az akác, a cser és a gyertyán. Túlzás lenne most egyoldalú jóslásokba bocsátkozni, és rögzíteni, hogy e fafajokat általánosan vissza kell szorítani vagy meg kell hagyni. A helyes út mindenképpen várhatólag az lesz, hogy helyileg, kellőképpen differenciáltan kell megállapítani a szükséges teendőket.

A harmadik út a fafajgazdálkodásban a *nevelővágásoké*. Ezeknek jelentősége a mai faállományviszonyaink közepette annál nagyobb, mert általában egyes faállományokkal dolgozunk. Az igazságnak megfelelően azonban előrebocsáthatjuk, hogy a faállományokat élettartamuk 80%-ában végigkísérő nevelővágásokban rejlő lehetőségeket kellően nem használtuk ki.

Az Állami Erdőrendezőségek Műszaki Irodájával feldolgoztattuk hét fafaj elegyedési viszonyait annak érdekében, hogy a velük kapcsolatos erdőnevelési teendőket, továbbá a vágásérettségi adottságokat, az egyes fafajok más fafajvonzatait korosztályonként, eredet szerint és vágásérettségi csoportok szerint megismerhessük. Az elektronikus adatfeldolgozás több olyan tételt cáfolt meg, amelyeket valóban hittünk, s több olyan tételt erősített meg, amelynek létezését sejtettük, de számszerűen érzéklni — kellő mélységű adatok hiányában — mindaddig nem tudtunk.

Sikerült annak kimutatása, hogy ezek a feldolgozott fafajok mekkora erdőterületen fordulnak elő és ez az előfordulási terület hogyan viszonylik a fafaj elegyarányos területéhez. Azoknál a fafajoknál, amelyeknek előfordulási területe többszöröse az elegyarányával arányos területnek, mód nyílik a nevelővágások során a fafaj elegyarányának erőteljesebb módosítására.

Az ország fatermelésre kijelölt területének mintegy 40%-án fordul elő a cser és 30%-án a gyertyán, annak ellenére, hogy elegyarányuk 10,5% illetve 8,2%. Megfelelően manipulálhatunk tehát ezeknek a fafajoknak az esetében és a nevelővágásokat a náluk értékesebb fafaj javára végezhetjük. Nincs meg ez az adottság pl. az akácokban, mert az akácok jellemzően elegyetlenek: a mageredetűek előfordulási területe 1,4-szerese, a sarjeredetűeké 1,3-szerese a valóban elfoglalt területnek.

*

Mód van, és az említett eszközökkel való élés minden lehetőséget megad arra, hogy erdeink fafajösszetételét területileg és fatömegben is céljainknak megfelelően alakítsuk. Mindez a legszigorúbb tervszerűség mellett is jelentős időtartam alatt lehetséges. Mindezek alapján az várható, hogy az ezredforduló táján a mainál jóval nagyobb fatermelő erdők területi fafajösszetétele a következő arányok szerint alakul:

tölgyek	288 ezer ha, illetve	22%
cser	87 ezer ha, illetve	7%
bükk	83 ezer ha, illetve	6%
gyertyán	71 ezer ha, illetve	5%
akác	248 ezer ha, illetve	18%
nemesnyárok	173 ezer ha, illetve	13%
hazainyárok	28 ezer ha, illetve	2%
egyéb lombosok	92 ezer ha, illetve	7%
fenyők	262 ezer ha, illetve	20%
	<hr/>	
	1330 ezer ha, illetve	100%